



# TÜRK

2021, Yıl/Year: 9, Sayı/Issue: 25, ISSN: 2147-8872

TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi  
*TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal*


Geliş Tarihi / Date of Received: 15.05.2021

Kabul Tarihi / Date of Accepted: 10.06.2021

Sayfa / Page: 220-230

**Research Article / Araştırma Makalesi**

Yazar / Writer:

 **Dr. Ahmet Dinç**  
Özel Eğitim Kurumu  
[udeba61@gmail.com](mailto:udeba61@gmail.com)

## **ŞECERE-Yİ HAREZMŞÂHÎ'DE KÜÇÜREK YER ADLARI (MİKROTOPONİMLER)**

### **Öz**

Bir yerleşmenin yalnızca sakinleri tarafından bilinen dağ, tepe, tarla, mevki, akarsu, mera, kuyu, sel yarıkları vs. gibi yer adlarına küçürek yer adı (mikrotoponomi) tanımlaması yapılabilir. Beyânî'nin Şecere-yi Harezmsâhî adlı eseri, birinci elden tarihî kaynak olmakla birlikte; küçürek yer adı özelinde, söz varlığına önemli içerikler sunar. Bu çalışmada, küçürek yer adları sınıflamaya tabi tutulacak, özel isme dahil olan yer adı eserde geçtiği yer numarasıyla verilecek, özel isme dahil olamayan yer adları ise eserden seçilen örnek cümleyle aktarılacaktır. Ayrıca yer ve mevki belirten diğer yer adları da ayrı bir başlıkta incelenecektir. Böylece eserden hareketle Türkçenin zengin söz varlığı içinde önemli bir yere sahip yer adlarına katkı sunulmaya çalışılacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Beyânî, Şecere-yi Harezmsâhî, söz varlığı, küçürek yer adları, yer ve mevki adları

### **SMALLISH TOPONOMY (MİKROTOPONOMI) IN ŞECERE-Yİ HAREZMŞÂHÎ**

#### **Abstract**

Smallish toponomy (microtoponomy) can be defined known only by the inhabitants of a settlement mountain, hill, field, location, stream, pasture, well, flood crevices, etc. place names such as. As well as the declaration's work Şecere-yi Harezmsâhî is a first-hand historical source, it offers important

content for the existence of words in special the smallish toponomi. In this study, smallish toponomy will be classified, the place name included in the special name will be given with the place number it appears in the work, and the place names not included in the special name will be transferred with the sample sentence selected from the work. In addition, other place names will be examined indicating the place and location in a separate title. In this way, based on the work, an attempt will be made to contribute to place names that have an important place in the rich word presence of the Turkish language.

**Keywords:** Beyânî, Şecere-yi Harezmsâhî, vocabulary, smallish toponomy, place location names

## 1. Giriş

Harez m bölgesi, coğrafi konum olarak Horasan'ın kuzeyinde, Maveraünnehir'in batısında, Aral Gölü'nün güneyinde ve Hazar Denizi'nin doğusunda kalan yerleşim alanlarını kapsamaktadır. Zikredilen bu bölgenin batı doğu yönünde uzanan yolların kavşağında yer alması ve etrafı dağlarla çevrili ova olması sebebiyle bölge, her dönemde cazibe merkezi olmuştur.

Bölgenin tarihî sınırlarını belirlemek hiç de kolay değildir. Yukarıda bahsedilen coğrafi konum sebebiyle Harez m bölgesi, siyasî, askerî ve ticarî açıdan her dönemde göz önünde olmuştur. Mekânın belirleyici olduğu bu bölgede haliyle güçlü bir siyasî otorite kurulamamıştır. Bölgede kurulan siyasî otorite genel itibarıyla yerel hanedanlar şeklindedir (Erdoğan 2020:7).

*Şecere-yi Harezmsâhî*<sup>1</sup> -bundan sonra *ŞH*- Harez m tarihine ışık tutan, özellikle Hive Hanlığı ve hanedanlığını anlatan birinci dereceden kaynaktır. Eserin yazarı Beyânî, Ebulgazi Bahadır Han, Munis ve Agehî'nin eserlerindeki tarih silsilesini takip etmiş, bunlara yaşadığı dönemin olaylarını da ekleyerek detaylı bir hanedanlık tarihi yazmıştır.

*ŞH*, yukarıda bahsedilen birinci derecede tarihî kaynak olmasının yanında söz varlığı açısından da güçlü bir birikime sahiptir. Tarihî ve toplumsal kavramlar başta olmak üzere Hive (Harez m) coğrafyasının gelenek ve görenekleri; zamana ait isimlendirmeler başta olmak üzere birçok kavram söz varlığına katkı verir. Özellikle ölüm ve sonrasına ait ve farklı anlam incelikleri barındıran 44 deyim başta olmak üzere birçok farklı deyim (Dinç, 2021:51) söz varlığına katkı sunar. Kavallı (2020:2086), *Şecere-i Harezmsâhî'de Ölüm Kavramı* adlı makalede, eserde ölümün gerçekleşme şekilleri ve ölüm için kullanılan ifadeleri konu alan bir çalışma yapmıştır. Çevik (2018:217-240), *Şecere-i Harezmsâhî'de Hediye ve Hediyeleşme* adlı çalışmada, *ŞH*'deki hediyeleşme şekilleri, bu hediyelerin hangi koşullarda alınıp verildiği ve hediyeleşmede kullanılan nesnelerin neler olduğuna dair tespitlerde bulunmuştur. *ŞH*, yer adları açısından da zengin söz varlığı barındırır. Eserde ayrıca, az da olsa yer adının verilmiş hikayesini içeren örnekler de vardır.<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Eser, toplam 510 varaktan oluşmaktadır. Eserin 1b-100a (2018) bölümünü Emre Berkan Yeni; 100a-200b (2018) bölümünü Ahmet Dinç; 200a-300b (2018) bölümünü ise Gökhan Çevik; 300a-400b (2020) bölümünü Seda Kavallı doktora tezi olarak hazırlamıştır. Geri kalan kısım Ahmet Karataş tarafından doktora tezi olarak çalışılmaktadır.

<sup>2</sup> "...Saykeçüdin yoğarıraqda ékevi koşulup uluğ téngiz bolup aqıp Buğayra-ı H'ârezm'ğa kim "Açığ Téngiz" demek bile meşhurdur." 156b/17. *Kādī 'Ömer'niñ ibâdet-gâhları érmış ve "Aqmescid" demek bile ol hân-kâh mevsüm bolmışdur, bu cihetdin ol*

Coğrafi adlandırmalar milletin maddî ve manevî birikimidir. Yer adları milletlerin yaşamına dair önemli bilgiler barındırır. Milletlerin nerelere yerleşip nerelere göçtüğü, hangi milletlerle nerelerde temas kurduğu, bu temas sonucu ortaya çıkan kültürel oluşumlar ve daha birçok konunun aydınlığa kavuşması yer adları sayesinde. Herhangi bir ülkenin, bölgenin veya belirli bir arazinin tamamı, adbilimin önemli kollarından biri olan yer adbilimin (toponomi) ilgi alanına girer.

Yer ad bilimi (toponomi); yerleşim adı (oykonim), su adı (hidronim), dağ adı (oronim) başta olmak üzere özel isim niteliğindeki coğrafi adlandırmaları içermesinin yanında (Karaağaç 2013; Şahin 2019: 76) yer adları üzerine yapılan dil çalışmalarını da kapsar (Eren 2013; Şahin 2019).

Şahin (2011:1808) makalesinde yer adlarına dair çeşitli terim önerilerinde bulunur. Bu terim önerilerinden mikrotoponim için *silikyeradı* ve mikrotoponomi için de *silikyeradibilimi* terimini kullanır. Türk (2021:6) makalesinde terimin Türkçeleşmesi için Şahin'in teklif ettiği bitişik yazma düşüncesine; Türkçenin, sözü birleştirmeyi pek tercih etmediği ve dört kelimenin birleşiminin dil alışkanlığını zorlayacağı gerekçesiyle soğuk bakar. Böylece bizim de çalışmamızın sınırlılığını oluşturan *silikyeradibilimi* terimi yerine *küçürek yer ad bilimi* teriminin kullanılmasını teklif eder. Biz de, Türk'ün düşüncesini benimseyerek *silikyeradibilimi* terimi yerine *küçürek yer adı* terimini kullanmayı tercih ettik.

## 2. Amaç ve Yöntem

Çalışmada küçürek yer adları (mikrotoponimler); yükselti ve engebe ile ilgili yer adları (oronimler), su ve suyla ilgili yer adları (hidronimler), yer ve mevki ile ilgili diğer yer adları olmak üzere 3 temel başlıkta incelendi. Bu temel başlıklardan ilk ikisi, kendi içinde alt başlıklara ayrılarak sınıflamaya tabi tutulmuştur. Sınıflandırmada, Erkol'un (2013:20-38) *Afyonkarahisar İli Çay İlçesinin Mikrotoponimleri ve Dil İncelemesi* isimli yüksek lisans tezinden yararlanılmıştır. Metinden örnekler verilirken; ilgili yer adı özel ada dahilse *ŞH*'de geçtiği yer numarasıyla birlikte, yer adı ve mevki bildiren yer adları, özel isme dahil değilse *ŞH*'den seçilen örnek cümleyle aktarılmıştır. Parantez içinde verilen rakam, yer ve mevki adının *ŞH*'de tekrar sıklığını gösterir.

## 3. ŞH'de Yükselti ve Engebe Belirten Yer Adları (Oronimler)

### 3.1. Bayır Adları

**yakış:** Yüksek yer. *Ak Yakış* 91b/7, 265b/10, *Gürlen Yakışı* 393a/10, *Kıranç Yakışı* 241b/14 (1)

### 3.2. Bel-gedik adları

**ayrıt:** Yol ayrımı, geçit. *Küncüdyarma Ayrıtı* 189a3, *Gürgân Ayrıtı* 294b/12

### 3.3. Boyun Adları

---

*nâhiyeni "Akmescid" dërler.* 169b/14; *ol halkını şehîd êtdiler ve köp 'iyâl u eţfâlnı esîr êtip kaytdılar. Hâlâ ol mevzi', "Şehîdler Hâzîresi" dêmek bile meşhûrdur.* 119a/1; *Ahal, Türkmen tilide zihkeş ve sulğ yer dêmek bolur* 116a/7.

**boyun:** Dağ sırtlarında geçmeye elverişli alçak yer. *Téve Boyun* 34a/5 (8); **boy:** *Şāh Murād Boyı* 365a/10, 371a/9, *Téve Boyı* 381a/17

### 3.4. Burun Adları

**burun:** Yüksek ve dağlık kıyılarda türlü biçimde denize uzanan bölüm. *Ķara Burun* 312b15

**señir:** Dağ çıkıntısı, dağ burnu. *Böriçi Señiri* 179b/1, *Burma Señir* 221a/11, *Teke Señir* 353a/2, *Ķaçar Señiri* 417b/13

### 3.5. Dağ Adları

**tağ:** *Ķuba Tağı* 37b/1 (15), *Biyik Tağ* 148a/13, *Şeyh Celil Tağı* 175b/7, *Hisār Tağı* 221b/1, *Balkān Tağı* 223a/14, *Tertū Tağı* 254b/11, *Esterlāğ Tağı* 262a/17, *Ķubbe Tağı* 306a/10(3), *Ķada Tağı* 365a/7; **tav:** *Ağça Tav* 225a/17 (1); **dağ:** *Buz Dağı* 215b/10

### 3.6. Düz-Ova Adları

**ķum:** Kum, çöl. *Ağ Ķum* 185a/17 (5), *Ķum Ķara* 295a/14, *Şürķaķ Ķumu* 235a/4, *Üç Oçaķ Ķumu*, 223b/1, *Yaman Ķaşķa Ķumu* 207b/5, *Çuķur Ķum* 119b/8, *Yalangāç Ķumu* 178b/10. 35b14, 179b3, 325a4 (63); **tüz:** Engebesiz yer. 296a5

### 3.7. Kaya-Taş Adları

**ķaya:** Büyük taş kütleli. *Ķızıl Ķaya* 254b/3, 254b/8, 261a/4 (3), *Ağça Ķaya* 305a/2, *Mār Ķay(a)* 235a/3; **taş(lı):** *Tekremen Taşı* 213b/13, *Ķara Taşlı* 334a/6; **faliz:** Dik kayalık sahil. ...*ķurgannıñ cenübıda turup deryā kırağıdağı falizde şaff-ārālık étđi* 194b3

### 3.8. Kır Adları

**ķır:** Ormansız, ağaçsız alan. *Athuz Ķırı* 319a/5, *Çofān Ķırı* 367a/3, *Ahmed Ata Ķırı* 241a/3, *Ağ Ķır* 205a/13, *Ay Böker Ķırı* 282b/8, *Kéçķıran Ķırı* 242a/1, *Kökçe Ķırı* 207b/10 (23); **ķel:** Çıplak, verimsiz, kurumuş yer. *Ol hażret sür‘at bile ılğap Şarkıravuķ kelıgāça ķişi tapmay ķaytdılar.*120a/11; **ķuruğ yer:** Su çıkmayan çorak arazi. “*taħmīnen ékki tınāb miķdārı su çıķmağan ķuruğ yer bar érđi*”412a/8

### 3.9. Çukur Adları

**tégiş:** Çukur. *Nażar Béy Tégişi* (332b/7); **tüşük:** Oyuk, delik. *Sıçķan түşüki bolup miñ altun* 317b/3; **oyuķ:** *Hān Oyuķı* 253b/6; **çuķur:** *Bāzergān mevzi‘de alarnı bir çuķurda kördiler* 170a10 (2); **çuķur su:** Oyuk yerlerde biriken su kütleli. *Çukur Su* 413a/9

### 3.10. Sırt Adları

**ķayır:** Bir yerin arka kısmı. *Kén Ķayır* (8); **baş:** Arazide en yüksek nokta. *Kelte Baş* 235b/3, *Turangılı Baş* 150a/8, *Teñyār Başı* 178b/11, 181b/2; **arķa:** Dağın öteki yamacı. “...ķöçüp Ķuba Tağı'nın arķa tarafıǵa barıp tüşdi.” 119b/5.

### 3.11. Yar/ Uçurum Adları

**yar:** Uçurum. *Ceyhūn kenārıǵa kélǵınçe bir Ķum u deşt, yar érđi.* 448b/15

### 3.12. Tepe Adları

**töpe:** *Ķara Töpe* 57a4 (12), *Aķ Töpe* 102a/6 (4), *Bés Töpe* 160b/16 (1), *Ķuş Töpe* 168a/5, *Altı Töpe* 237b/4 (1), *Bāverd Töpesi* 281a/7, *Bég Töpe* 237a/4, *Esrzen Töpesi* 231b/8, *Evliyāl Töpe* 264a/6 (3), *Hān Töpesi* 253b/8, *Kök Töpe* 224a/4, *Ķuş Töpe* 239a/16, *Kümüş Töpe* 297a/14, *Küyekli Töpesi* 264b/5, *Maşlaħat Töpesi* 207b/7, *Māylı Töpe* 263b/13, *Pek Töpe* 295b/1, *Sārbān Töpe* 218a/1, *Üç Töpe* 259a/6, *Yaǵlı Töpe* 254a/4 (1), *Yaħşı Ķaşķa Töpesi* 205b/4, **tepe:** *Burlı Tepe* 318b/14 **depe:** *Kök Depe* 235a/3 (1), *Çaş Depe* 332b/13 (2), *Yolbars Depe* 342b/9, *Ķanlı Depe* 351a/7; **kemer:** Katmanlı kayalarda bir kıvrımın kabarık tepe yeri. “...neçe menzil yol yürüp bir bülend taǵının kemerige barıp...” 295a/3

## 4. ŞH'de Su ve Suyla İlgili Yer Adları (Hidronimler)

### 4.1. Deniz Adları

**téñiz** *Açıǵ Téñiz* 156b/17 (1), *Hārezm Téñizi* 266a/14 (1), *Aķça Téñizi* 224a/14 *Tav Ķara Téñizi* 392b/16 (8);

### 4.2. Ada Adları

**atav:** Ada. *Atav* 243a/7, *Şayyād Atav* 183a/15, *Sarı Atav* 266a/14 (11); **atavçe:** Küçük ada, adacık. *Çümanay'nın arķasında bir kiçig atavçe kim eţrafı deryā ve cenūbı Çümanay Nehri érđi* 156b/10

### 4.3. Nehir Adları

**nehr:** *Yamǵurlı Nehri* 101b/11, *Çalış Nehri* 136b/15, *Éşim Yargan Nehri* 146b/10, *'Aris Aķay Nehri* 408a/2, *Ķarabanlı Nehri* 408b/17(1), *Ķıyat Yargan Nehri* 409a/11 (29); **nehrçe:** Küçük nehir. *Ters Aķar atlıǵ yene bir nehrçe bar érđi* 158a/2; **su:** *At Ķırǵan* 271b/11, *Atıl Suyı* 202a/14, *Bāmī Suyı* 296a/1, *Ķara Su* 255b/10 (1), *Ters Aķar Suyı* 221b/2, *Köz Seyr Suyı* 221b/5, *Çendīr*

*Suyı* 221b/5, *Çatlı Suyı* 212a/15 (1), *Düzābād Suyı* 263b/12, *Etrek Suyı* 294a/13, *Gürgān Suyı* 295a/2, *Keremāb Suyı* 220b/15, *Qızıl Ribāf Suyı* 221a/15, *Qozğan Suyı* 210b/14 (1), *Quvang Suyı* 235b/2 (25); **baş**: Nehrin kaynağı, çıkış yeri. "...*Tejriyār Nehri'niñ başı...*" 109a/2; **saqa**: Nehir ağzı. *Taş Saqa* 277b/15, 64b13,102a3,318b1 (104); **arna**: Nehirden ayrılan kol. *Atalık Arnası* 160b/12 (3), *Kesik Arnası* 135b/5, *Qılıç Bay Arnası* 217b/16 (25)

#### 4.4. Çay Adları

**çay**: Akarsu. *İsan Çayı* 314a/8

#### 4.5. Çeşme Adları

**çeşme**: *Küyücek Çeşmesi* 231a/4, *Peşer Çeşme* 279b/4 (1), *Ser Çeşme* 305a/5, *Çeşme* 334a/14; **bulak**: Çeşme. *Qoş Bulak* 225a/1, *Şor Bulak* 224b/12 (3)

#### 4.6. Dere, Akarsu ve Onlara Ait Kavram Adları

**dere**: *Qaplan Dere* 221b/9, *Qızılça Dere* 222a/2, *Kökçe Deresi* 223a/7, *Çār Dere* 305a/6, 329b/17; **arıq**: Su harkı, su yolu. *Şāhābād Arıqı* 239b/6, *Yañı Arıq* 239a/17 (6), *Amankulı Arıqı* 112a/4 (2) **arığ**: *Aygır Arığı* 183a/15, *Şāhābād Arığı* 214a/2, 218a/7, *Hivenik Arığı* 184b/9 (7); **yaf**: Su ve yağmurun aktığı kanal. *Özbek Yaf* 116b/6 (1), *Yañı Yaf* 218a/10 (5), *Aq Yaf* 325b/13, *Fakir Şeyh Yafi* 362a/9, *Qız Anay Yafi* 332b/10, *Qara Yaf* 340b/17 (12), *Sipāhī Yafi* 329b/15 (1), *Şāh Murād Yafi* 366b/11, *Beg Yafi* 408a/2; **ayak**: Bir akarsuyun kendine karışan kolları. *Kerük Ayakı* 172b/4, *Nayman Ayakı* 220a/11, *Aq Yaf Ayakı* 325b/13, (38); **kaq**: Su toplanan alan, sel oluşumuna elverişli yer. *Hatib Kaqı* 223b/4, 294b/9, *Çin Muhammed Kaqı* 223a/16, *Kaq* 229a/17, *Kibr Kaqı* 223a/14, *Mısr Bay Kaqı* 225b/12, *Pür Kaq* 223a/11, *Şor Kaqı* 235a/4

#### 4.7. Göl Adları

**köl**: *Aq Köl* 117a/11 (4), *Baday Köli* 147b/9, *Börili Köl* 189a/3, *Cabat Köli* 156b/7 (1), *Hāce Köli* 148b/17, *Uygur Köli* 147b/3, *Qara Köl* 133a/16 (5), *Qarıklı Köl* 149b/8, *Qatıg Köl* 165b/7, *Quş Köl* 154a/3 (1), *Maçan Köli* 190a/10, *Sırçalı Köli* 175b/17, *Şor Köl* 164a/14 (4), *Pürsī Köl* 297a/12 *Çuçqa Köl* 301a/11, *Buz Köl* 413a/3 (1), *Arıq Balık Köli* 413b/12 (29) **kölet**: Küçük göl. *Ol yer kölet ve zī-dār ve hem qal'adın bir néme yıraçraq érdi* 189a/1

#### 4.7. Kuyu Adları

**ķuduk:** Kuyu, eşme, pınar. *Ocarlı Ķudukı* 173a/11, *Éltie Ķudukı* 204a/7, *Bāl Ķudukı* 284b/11, *eşme Ķudukı* 284b/14, *ırla Ķudukı* 282a/13, *Orta Ķuduk* 218b/8, *Yeke Ķuduk* 249a/9, *Sağa Ķudukı* 278a/4, *Hacı Ķudukı* 321b/7, *Yār Hācī Ķudukı* 355a/1 (12); **ķuduğ:** *Sağa Ķuduğı* 200a/5; **ķuyu:** *Şor Ķuyı* 173a/8

#### 4.8. Bataklık Adları

**balığ:** Balık, amur “...*yol tapmay su, balığ iide sehergee ser-gerdān bolup Bēs Arık halkının evbāşlarının...*” 318a/1; **oyma:** Bataklık. “...*deryā taşlağan yer ve yūzi bir arış su ve astı oymaları érdi.*” 244b/12; **sazak:** Sazlık, bataklık. “...*sazakların sāyeleride yıķılıp aldılar.*” 413a/17; **sulığ yer** “...*suluğ ve otlığ yerlerini kōrūp oşğa aytdılar*” 278b/15

#### 5. ŞH’de Diğeri Yer ve Mevki ile İlgili Yer Adları

**biin:** Tarla. “...*‘alaf ve biin igelerin in ‘ām bile...*” 176a/17 (1)

**ōzek:** Bir yerin ii, gōbeđi, merkezi. *Ķarabaylı Őzek* 91b/11, *Teke Őzek* 229a/16, *Maylı Őzek* 309a/14 (10)

**oķalak:** Toplanma yeri. “...*kal‘anın taşķarısında oķalاکlarğa taşlap defn étmekke muķayyed boldılar.*” 378a/7 (3)

**toğay:** Orman. *Kara Aygır Toğayı* 180a/1, *Ķarabuķa Toğayı* 181b/16, *Bādāy Toğayı* 234b/16, (10)

**yaylak:** Yayla. *Aķ Yaylak* 223b/1 (7)

**kışlak:** Kışın barınılan yer. *Ķārī Ķışlak* 386b/15 (11)

**tuzlağ:** Ot bitmeyen verimsiz orak yer. “...*alarını tuzlağdın ötgüne avup kōp kişini atl ve esīr itip ayttılar*” 91a/11(2)

**avlağ:** Avı ok olan yer. 165a/4

**otlağ:** Otu bol olan yer, mera. “...*māl ve mevāşileri otlag için mesken tutup özlerin ihlāş-şi ‘ār élātnıñ Ķıṭāy’da sanadılar.*” 275a/11, (6); **otlığ:** Otluk. “...*otlığ yerlerini kōrūp oşğa aytdılar*” 278b/15

**ķoruğluk:** Sık ağalı yer. “...*ķoruğlık bara dil-āver peleng*” 188a/7

**kırağ:** Yan, kenar. “...at sikirip bu kırağğa özin alsa yene bu batıp ol bülend bolur.” 181a/10  
(12)

**kırakrak:** Daha yan, daha kenar. “Yomutıyye halkınıñ bir bölek çopānlarını kim éldin kırakrakğa çıkıp érdiler.” 294a/13

**ortalık:** Orta, merkez, meydan. “El-ḥāl Yomut bile Yemreli ortalıkıda ahālīmiz tengdür.” 118a/7 (9)

**ékin:** Ekin, hububat tarlası. “...yene atlanıp ḡal’a eṭrāfıdağı ékinlerni kim melaḡdın amān ḡalıp érđi” 130b/16 (7)

**biçin:** Tarla. “...‘alaf ve biçinlerin igeleridin bī-ruḡsat alıp atlarığa bérıp érdiler.” 176b/1(1)

**barḡu:** Varılması hedeflenen yer. “...at yolıḡaça kim kéme bī-tereddüd barḡu dékdür.” 188a/11

**oba:** Göçebe topluluğun konak yeri. “Ol oba ehlidin birevni miltuḡ bile atıp at üstidin cānsız tüşürdi” 274b/17, (21); **uluḡ oba:** “Çün Manḡıt yavuḡıda bir uluḡ obalıḡğa kéldiler.” 453b/17

**sıḡnaḡ:** Doḡa olaylarından ve çeşitli tehlikelerden korunmak için sığınılan yer. “...Ḳarrav ayadıdaki sıḡnaḡlarığa kétdiler” 438a/12

**yıḡnaḡ:** Bir şeyin biriktiḡi yer. “...arḡa ṭarafıda Tamaç mevzi’ide kim ehl-i fesādınıñ yıḡnaḡlarığa yavuḡ érđi” 416a/1

**tüp:** Topraḡın en alt bölümü. “Salḡusı tofraḡ tübiḡe ḡār-zār” 325b/10; Bir yerleşim yerinin sonu. “Yomut hem Yılḡunlı tübide cem’ bolup eṭrāflarığa senger ḡazdılar” 358b/14 (1)

**ḡara yer:** Toprak, zemin yer. “Ḳıldı ḡara yer üzre ‘ayān bir néçe til” 122b/16

**iç:** Bir alanın sınırları arasında bulunan bir yer. “...ḡaber kéldi kim téñiz içidin deryāniñ téñizge ḡoya turḡan yeride...” 410b/9 (78)

**töş:** Yan, karşı taraf. “...deryāniñ arḡasıdın fitnek töşiḡa barıp yene deryādın ḡible ṭarafiḡa...” 90a/1

**uc:** Bir uzaklıḡın son noktası. “...bir fevc leşker bile yolḡa kirip Aḡalınıñ uc menzilikige yetkende...” 423a/12



**tuşlık tuşu:** Güney yönlü yer. *Tuşluk tuşığa bu benātü'n-na'ş dék müteferriķ boldılar* 117a/12 (5)

**kün toğar:** Gün doğusu, bir yerin doğu tarafı. “*Manķıt Qal'ası'nıñ kün toğarıda yer ve süknā ta'yīn étip ol tarafğa köçürdiler.*” 164b/6

**kün çıkar:** Gün doğusu, bir yerin doğu tarafı. “...*der-qaħr bolup atlanıp leşker bile qal'anıñ kün-çıkar arķasığa barıp şaff tartıp qal'ağa top atmak...*” 350b/17 (10)

**kün batar:** Güneşin battığı taraf, batı. “*Emr-i 'ālī bile qal'anıñ kün-batar kıbleside ħandek kenārığa yavuk barıp...*” 188b/9 (2)

**ast:** Alt, aşağı taraf. “...*ayrılıp adaşıp ser-gerdān bolup qal'a astıdın çıktı*” 196b/9 (2)

**üst:** Bir yerin yukarı tarafı. “*Béģi Yüzbaşı'nı Çavdur ve Yemreli çerigi bile Qazaķ üstiğa yiberdiler*” 310a/12 (85)

**utru:** Karşı, karşı taraf. “...*üç yüz Qazaķ bile utrusığa çıkıp Hıvaķ'ğa barmaķdın men' kıldı*” 233a/10 (2)

**taşkarı:** Dış çevre, dış yer, hariç. “*Başķa ħānlarnıñ kā'ideleri (7) taşķarıdın kélgende başlap Pehlivān Ata 'Aleyhi'r-raħme'niñ ziyāretlerin étip...*” 356b/7 (5)

**yavuk:** Mesafe olarak yakın yer. ...*Qongrat yavukıda oltuğan ékki üç kevrānınıñ élige müfsidler ta'arruz éligin uzatıp...*405b/14 (20)

## Sonuç

ŞH'de söz varlığı içinde önemli bir yer arz eden yer adlarının zenginliğine katkı sağlamayı amaçlayan bu çalışmada yer adlarının alt başlığı olan küçürek yer adlarına ait örnekler tespit edildi. Küçürek yer adlarının tasnifinde, *yükselti-engebe* (oronim) ve *su ve suyla* (hidronim) ilgili adlandırmaların çokluğu dikkat çekti. Yükselti ve engebe belirten yer adları, 12 ayrı başlıkta, 24 örnekte; su ve suyla ilgili ise 8 ayrı başlıkta, 22 örnekte tespit edildi.

Ayrıca bazı yer adlarında, Oğuz ve Kıpçak unsurları iç içedir. “*Kuyu*” kelimesinde, son seste art damak *-k* ünsüzü zamanla zayıflamış, nihayet Oğuz grubu dil özelliği olan kelime sonunda ünsüz sesin düşme hadisesi (*ķuduk-ķuduğ-ķuyu= k>ğ> Ø*) gerçekleşmiştir. “*Tepe*” örneğinde ise (*tepe-depe= t>d*) kelimedede, ilk seste yer alan ötümsüz ünsüzün Batı Türkçesinde (Oğuz grubu) yerini ötümlüsüne bırakır, kuralı gözlemlenmiştir.

ŞH den derlenen küçürek yer adları, Türklerin ad verme geleneğinin zenginliğini göstermede önemli katkı sağlar niteliktedir. Eserde yer adlarını kavramlaştırmak için benzetme, insandan doğaya ve doğadan insana aktarım, renklerin yeryüzü şekline ad oluşu gibi durumlar, çok sayıda örnekte görüldü. Ayrıca eserde, yer ve mevki belirten adlandırmaların çokluğu ve çeşitliliği, Türklerin yer ve yön tayinini adlandırma ve belirlemede ne kadar mahir olduklarını göstermesi bakımından önem arz eder.

### Kaynaklar

- Çevik, Gökhan (2018). *Şecere-yi Harezmsâhî [200a-300b] giriş, transkripsiyonlu metin, inceleme, dizin-sözlük, tıpkıbasım*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi
- Çevik, Gökhan (2018). *Şecere-i Harezmsâhîde Hediye ve Hediyeleşme*, Turkish Studies Language/Literature, 13/28, 217-240.
- Dinç, Ahmet (2018). *Şecere-i Harezmsâhî [101a-200b] giriş, transkripsiyonlu metin, inceleme, dizin-sözlük, tıpkıbasım*, Doktora Tezi, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi.
- Dinç, Ahmet (2021). *Son Dönem Çağatayca Tarih Eseri Şecere-yi Harezmsâhî'de Yer Alan Deyimler*, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Dergisi (Teke), 10(1), 42-63
- Erdoğan, Çoşkun (2020). *Harezmsâhlar-Anuştegin'den Celâleddin'e-*, Selenge Yay., İstanbul.
- Erkol, Fadime (2013). *Afyonkarahisar İli Çay İlçesinin Mikrotoponimleri ve Dil İncelemesi*, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaağaç, Günay (2013). *Dilbilimi Terimleri Sözlüğü*, TDK, Ankara.
- Kavallı, Seda (2020). *Şecere-i Harezmsâhî [300a-400b] giriş, transkripsiyonlu metin, inceleme, dizin-sözlük, tıpkıbasım*, Doktora Tezi, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi.
- Kavallı, Seda (2020). *Şecere-i Harezmsâhî'de Ölüm Kavramı*, Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences, 6 (34), 2086-2096.
- Şahin, İbrahim (2011). *Yeradbilimi Araştırmalarında Mikrotoponiminin Yeri, Önemi ve Araştırma Yöntemi: Tırnak Köyü (İçel/Gülнар) Örneği*, Turkish Studies, Volume 6/1:1807-1830.
- Şahin, İbrahim (2019). *Ad bilim*, Pegem Akademi, Ankara.
- Türk, Vahit (2020). *Sarıca Köyü ve Köydeki Küçürek Köy Yer Adları Üzerine*, Türkbilig, 2020/40:1-14
- Yeni, Emre Berkan (2018). *Şecere-i Harezmsâhî [1b-102a] dil incelemesi, metin, dizin, tıpkıbasım*, Doktora Tezi, İstanbul: Kültür Üniversitesi.